

Nový zákon o platebním styku

Bulletin BBH - listopad 2009

Brzobohatý Brož & Honsa

Nový zákon o platebním styku

Nový zákon o platebním styku, který byl na začátku září vyhlášen ve sbírce zákonů¹ („ZPS“), přináší zásadní změny do právní úpravy platebních služeb. Hlavním cílem tohoto zákona je transpozice nové směrnice o platebních službách.² Směrnice o platebních službách uplatňuje princip maximální harmonizace, tzn. že při její transpozici do tuzemského právního řádu se členské státy nemohou odchýlit od úpravy, která je obsažena ve směrnici, s výjimkou výslovně uvedených národních diskrecí. Výsledkem aplikace tohoto principu by mělo být vytvoření v zásadě identické právní úpravy ve všech členských státech EU. Lhůta pro transpozici směrnice stanovená členskými státy končí dne 1. listopadu 2009 a od toho se odvíjí i datum účinnosti nové právní úpravy.

Nový zákon nahradí stávající zákon o platebním styku z roku 2002³ a některá ustanovení zákona o bankách,⁴ která ve svém souhrnu upravují pouze část poskytovaných služeb v oblasti platebního styku. ZPS obsahuje komplexní úpravu poskytování platebních služeb, vydávání elektronických peněz a provozování platebních systémů. Zákon obsahuje jak podmínky pro získání příslušných povolení, tak pro činnost jednotlivých institucí a jejich dohled, který bude vykonávat ČNB.

Hlavními ideovými východisky nové právní úpravy je zvýšení úrovně ochrany spotřebitele a posílení stability platebních institucí a institucí elektronických peněz. S cílem zvýšení ochrany spotřebitelů nový zákon dramaticky zvyšuje rozsah povinností, které jsou poskytovatelé platebních služeb povinni dodržovat. ZPS stanovuje také speciální úpravu pro uzavírání smluv o platebních službách a pro odpovědnost poskytovatelů platebních služeb. I když ZPS celkově přitvrzuje regulaci, zachovává na druhé stranu některé výjimky a umožňuje i další činnost firmám, které poskytují platební služby

nebo vydávání elektronických peněz v malém rozsahu jako doplňkovou činnost ke svému hlavnímu podnikání.

Systematika zákona o platebním styku

Zákon o platebním styku je členěn do šesti částí, přičemž jeho struktura a konstrukce křížových odkazů je v některých ohledech poněkud náročnější na orientaci. První část - obecná ustanovení obsahuje vymezení předmětu úpravy a základních pojmů. Část druhá - platební instituce obsahuje úpravu podmínek pro získání povolení k činnosti platební instituce, pravidla pro poskytování platebních služeb, výjimky z obecného režimu pro poskytovatele platebních služeb malého rozsahu a dohled nad poskytováním platebních služeb. Dále jsou v této části upraveny instituce elektronických peněz, podmínky pro jejich činnost a pro vydávání elektronických peněz, výjimky z obecného režimu pro vydavatele elektronických peněz malého rozsahu a dohled nad vydáváním elektronických peněz. Část třetí upravuje platební systémy, pravidla pro jejich činnost a dohled. Část čtvrtá stanovuje požadavky na smlouvy o platebních službách, na informační povinnosti a odpovědnost poskytovatelů platebních služeb a vydavatelů elektronických peněz. Část pátá upravuje správní delikty v oblasti platebních služeb, vydávání elektronických peněz a platebních systémů. Část šestá obsahuje především úpravu přechodného období a další související otázky.

Část 1. Obecná ustanovení

Předmětem úpravy ZPS je jednak transpozice příslušných evropských předpisů, jednak stanovení podmínek pro činnost poskytovatelů platebních služeb, vydávání elektronických peněz a úprava práv a povinností poskytovatelů a uživatelů při poskytování platebních služeb (§ 1). Oproti stávající právní úpravě ZPS rozumí *platební službou* daleko širší okruh činností (§ 3). Zejména se jedná o službu umožňující vložení či výběr hotovosti na platební účet, převod peněžních prostředků z podnětu plátce či příjemce (inkaso) nebo na základě jiného podnětu (platba kartou, prostřednictvím telefonu) a také bezhotovostní obchody s cizí měnou. Platební služby zahrnují také vydávání a správu

¹ Zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku.

² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES ze dne 13. listopadu 2007 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 97/7/ES, 2002/65/ES, 2005/60/ES a 2006/48/ES a zrušuje směrnice 97/5/ES.

³ Zákon č. 124/2002 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

platebních prostředků (zpravidla karet) a zařízení k přijímání platebních prostředků. ZPS také vymezuje co platební službou není - mj. směnářská činnost, přeprava bankovek a mincí či vydávání směnek a šeků v listinné podobě (§ 3). Definice *elektronických peněz* (§ 4) je obdobná stávajícímu vymezení a v zásadě se jedná o elektronicky uchovávanou peněžní hodnotu, které představuje pohledávku za vydavatelem elektronických peněz a je vydávána proti přijetí peněžních prostředků ve stejné hodnotě. Aby se jednalo o elektronické peníze, musí být také přijímány jako platební prostředek i jinými osobami než je jejich vydavatel.

V § 2 obsahuje ZPS také další definice, z nichž je možné zmínit např. *platební transakci*, kterou se rozumí vložení peněžních prostředků na platební účet či jejich výběr a převod peněžních prostředků, nebo *platební prostředek*, kterým se rozumí jakékoliv zařízení či soubor postupů dohodnutý mezi poskytovatelem a uživatelem, kterými uživatel podává platební příkaz.

Část 2. Poskytovatelé platebních služeb a vydavatelé elektronických peněz

Platební instituce

Platební služby mohou vedle bank a družstevních záložen poskytovat zejména platební instituce, poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu, instituce elektronických peněz, vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu a obdobné zahraniční osoby (§ 5). Platební instituce je novým právním institutem v tuzemském právním řádu a rozumí se jí osoba, která má povolení České národní banky („ČNB“) k poskytování platebních služeb.

Povolení platební instituce

Na základě povolení může platební instituce poskytovat platební služby ve struktuře uvedené v § 3, poskytovat úvěry související s poskytováním platebních služeb a provozovat platební systém bez neodvolatelnosti zúčtování (§ 8).

Mezi předpoklady k udělení povolení patří doložení příslušného organizačního a personálního vybavení - důvěryhodné a kvalifikované vedoucí osoby, dostatečný řídicí a kontrolní systém, adekvátní obchodní plán apod. Splnění musí být i kapitálové požadavky a požadavky

na formu - platební institucí může být pouze právnická osoba, a požadavky na průhlednou a důvěryhodnou strukturu osob s kvalifikovanou účastí a úzkým propojením (§ 9). Žádost o povolení platební instituce, stejně jako všechny žádosti podle ZPS, lze podat pouze na standardizovaném formuláři, jejichž vzory jsou přílohou Prováděcí vyhlášky.⁵ O žádosti má ČNB rozhodnout do 3 měsíců, přitom ve svém rozhodnutí může stanovit dodatečné podmínky, které platební instituce musí splňovat (§ 10). Změna rozsahu povolení podléhá povolení ČNB (§ 14).

Podmínky pro činnost platebních institucí

ZPS ukládá poskytovatelům platebních služeb a vydavatelům elektronických peněz poměrně rozsáhlé povinnosti z hlediska požadavků na organizační zabezpečení jejich činnosti, vytvoření efektivního vnitřního kontrolního a řídicího systému či kapitálové vybavení. Účelem takto nastavených požadavků je vytvořit předpoklady pro stabilní fungování poskytovatelů služeb. Kapitálové požadavky jsou členěny podle rozsahu poskytovaných platebních služeb s tím, že při poskytování plného rozsahu platebních služeb je požadován základní kapitál ve výši 125 tis. EUR (§ 16). Při své činnosti je platební instituce povinna dodržovat kapitálovou přiměřenost, kterou podrobně upravuje Prováděcí vyhláška. ZPS umožňuje ČNB modifikovat požadavky na výši kapitálové přiměřenosti na základě vyhodnocení kvality řídicího a kontrolního systému platební instituce (§ 17). Obdobně jako je tomu u jiných finančních institucí, vyžaduje ZPS také u platebních institucí vytvoření řídicího a kontrolního systému. Jeho základní složky jsou:

(i) organizační předpoklady a předpoklady řádné správy a řízení společnosti - zejména organizační struktura, dělba kompetencí, pravidla nakládání se svěřenými peněžními prostředky,

⁵ Vyhláška č. 374/2009 Sb., o výkonu činnosti platebních institucí, institucí elektronických peněz, poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu a vydavatelů elektronických peněz malého rozsahu (dále jen „**Prováděcí vyhláška**“). Tato Prováděcí vyhláška u některých otázek týkajících se kapitálové přiměřenosti (např. podřízený dluh) odkazuje na vyhlášku č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry ve znění vyhlášky č. 282/2008 Sb.

nastavení informačních toků a také vnitřní předpisy a postupy;

(ii) systém řízení rizik, který zahrnuje systém identifikace rizik - jak finančních, tak operačních, jejich vyhodnocování a řízení, a nastavení celkového přístupu platební instituce k rizikům;

(iii) pravidla vnitřní kontroly - především vnitřní audit, compliance a manažerská kontrola.

Řídící a kontrolní systém musí být dostatečně robustní vzhledem k rozsahu a povaze činnosti platební instituce. Podrobné rozvedení požadavků na vnitřní kontrolní systém obsahuje prováděcí vyhláška ČNB (§ 18).⁶

ZPS dále požaduje striktní oddělení prostředků svěřených k provedení platebních transakcí od majetku platební instituce včetně přijetí dalších opatření na jejich ochranu, mj. přijaté peněžní prostředky musí být drženy odděleně od majetku platební instituce a platební instituce je může investovat pouze bezpečným způsobem,⁷ v případě úpadku je zvláštní insolvenční správce povinen vydat peněžní prostředky uživatelům atp.

Platební instituce mohou poskytovat platební služby prostřednictvím obchodního zástupce (§ 23). Přitom musí být zajištěna adekvátnost řídicího a kontrolního systému obchodního zástupce a důvěryhodnost a dostatečná odbornost vedoucích osob obchodního zástupce pro poskytování platebních služeb. Záměr využívat obchodního zástupce oznámí platební instituce ČNB a tyto zástupce může využívat také pro poskytování platebních služeb v jiném členském státě.

Platební instituce je povinna oznamovat ČNB záměr outsourcovat některé ze svých činností souvisejících s poskytováním platebních služeb. Pravidelné informační povinnosti platební instituce o hospodářské situaci a výkonu činností v návaznosti na zákon upravuje Vyhláška o informačních povinnostech.⁸ Plnění informačních povinností se primárně předpokládá v elektronické podobě na standardizovaných

datových formulářích prostřednictvím systému ČNB pro sběr dat o nebankovních subjektech (SDNS).

Uchovávání dokumentů a záznamů platebních institucí se předpokládá minimálně po dobu 5 let od jejich vzniku. Tato povinnost se vztahuje také na obchodní zástupce a osoby, kterým zaniklo povolení platební instituce (§ 28).

Poskytování platebních služeb v jiném členském státě

Výkon činnosti tuzemské platební instituce v jiném členském státě je možné zahájit po oznámení tohoto záměru ČNB a poté, co ČNB předá potřebné informace orgánu dohledu příslušného členského státu (§ 30). Výkon činnosti platební instituce z jiného členského státu v tuzemsku je možný poté, co oznámí svůj záměr domovskému orgánu dohledu a ten předá příslušné informace ČNB (§ 31)

Dohled nad činností platební instituce

Předmětem dohledu ČNB nad činností platební instituce je dodržování podmínek nezbytných pro získání příslušného povolení a dalších požadavků kladených ZPS. Při výkonu dohledu mají pracovníci ČNB povinnost mlčenlivosti. ZPS ukládá ČNB povinnost spolupracovat s orgány dohledu jiných členských států, zejména poskytovat si vzájemně informace a spolupracovat při výkonu kontrolní činnosti (§ 33). ZPS přiznává ČNB oprávnění provést kontrolu na místě nejen u platební instituce, ale i obchodního zástupce či u poskytovatele outsourcované služby (§ 34).

V rámci výkonu dohledu může ČNB uložit platebním institucím opatření k nápravě, které spočívá mj. v požadavku na provedení mimořádného auditu, zákazu poskytovat některé platební služby, výměně vedoucí osoby či ukončení poskytování služeb prostřednictvím obchodního zástupce (§ 35).

Poskytovatel platebních služeb malého rozsahu

ZPS vymezuje poskytovatele platebních služeb malého rozsahu jako osobu, která sama nebo prostřednictvím svých obchodních zástupců během 12 po sobě jdoucích měsíců provede platební transakce nejvýše v objemu 3 mil. EUR. Tento poskytovatel nemusí splňovat tak přísné požadavky jako jsou kladeny na standardní platební instituce a k poskytování všech platebních služeb mu postačuje registrace. Podmínky registrace poskytovatele platebních

⁶ § 11 až § 27 Prováděcí vyhlášky.

⁷ Investiční omezení pro platební instituce blíže specifikuje § 26 Prováděcí vyhlášky.

⁸ Vyhláška č. 375/2009 Sb., o předkládání informací platebními institucemi, poskytovateli platebních služeb malého rozsahu a institucemi elektronických peněz České národní bance (dále jen „**Vyhláška o informačních povinnostech**“).

služeb malého rozsahu zahrnují bezúhonnost, zajištění ochrany prostředků svěřených mu k provedení platební transakce či předložení adekvátního obchodního plánu (§ 37). Lhůta pro zápis žadatele do registru a vydání osvědčení činí jeden měsíc. Rozsah platebních služeb, které je možno poskytovat na základě registrace, je možno změnit na základě žádosti. Poskytovatel je povinen informovat ČNB o změnách veškerých údajů uvedených v žádosti o registraci.

Registraci poskytovatele platebních služeb malého rozsahu je možno zrušit či zúžit její rozsah na žádost. ČNB může registraci zrušit či zúžit její rozsah jako sankci za porušení povinností uložených poskytovateli v ZPS. ZPS poměrně neobvykle konstruuje zánik registrace také k okamžiku vydání rozhodnutí o úpadku či zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku (§ 40).

Poskytovatel platebních služeb malého rozsahu musí přijmout obdobná opatření jako platební instituce k ochraně svěřených prostředků. Platí pro něj také obdobné informační povinnosti a povinnost uchovávat dokumenty a záznamy (§ 44). ZPS výslovně neupravuje u poskytovatelů možnost využívat obchodní zástupce ani možnost outsourcingu, nicméně toto nezakazuje. Navíc k vymezení poskytovatele v § 36 možnost poskytování platebních služeb prostřednictvím zástupců zmiňuje.

Dohled nad činností poskytovatele platebních služeb malého rozsahu vykonává ČNB ve stejném rozsahu jako u platební instituce (§ 45). ČNB rovněž vykonává dohled nad poskytováním platebních služeb bez jejího povolení (§ 140)

Instituce elektronických peněz

Oprávnění vydávat elektronické peníze přiznává ZPS v § 6 jednak bankám, družstevním záložnám a obdobným zahraničním institucím, jednak institucím elektronických peněz a vydavatelům elektronických peněz malého rozsahu. Elektronické peníze může vydávat také ČNB.

Mezi předpoklady pro udělení povolení patří právní forma akciové společnosti nebo evropské společnosti, základní kapitál ve výši odpovídající nejméně 1 mil. EUR, vhodnost osob s kvalifikovanou účastí a úzkým propojením,

důvěryhodnost a odbornost vedoucích osob či adekvátní vnitřní kontrolní a řídicí systém.

Pro stanovení povinností institucím elektronických peněz volí ZPS velmi nestandardní legislativní konstrukci - používá prostý odkaz na číselná označení řady ustanovení zákona o bankách⁹ a celý odkaz je uveden pojmem „přiměřeně“. Pro určení toho co a v jakém rozsahu je či není přiměřené nestanoví ZPS žádná doplňující kritéria, která by pro instituce elektronických peněz poskytla trochu více právní jistoty. Mj. ZPS odkazuje na oprávnění ČNB požadovat změnu obchodní firmy, oprávnění ČNB vydat vyhlášku o náležitostech žádostí, podání žádosti o bankovní licenci a kritéria pro splnění podmínek pro udělení bankovní licence, požadavky na řídicí a kontrolní systém, informace o službách spočívajících v převzetí peněžních prostředků od klienta, uveřejňování informací bankami, požadavky na kapitál, kapitálovou přiměřenost a angažovanost jak na individuálním, tak na konsolidovaném základě, požadavky na platební schopnost, pravidla pro účast banky na jiných osobách, požadavky na oddělení úvěrových a investičních obchodů bank, požadavek na ověření řídicího a kontrolního systému auditorem a další povinnosti. Odkazem jsou řešeny také informační povinnosti, oprávnění ČNB vyhodnocovat strategii a interní systémy, některé požadavky na osoby v konsolidované skupině, bankovní tajemství, povinnost mlčenlivosti atp.

Samotný ZPS stanoví požadavky na kapitálovou přiměřenost institucí elektronických peněz, kterou podrobně upravuje Prováděcí vyhláška,¹⁰ a dále požadavek na obezřetné investování prostředků instituce elektronických peněz pouze do aktiv s nízkým rizikem, zejména do finančních nástrojů vydaných státem (§ 49).¹¹ Instituce elektronický peněz je povinna uveřejňovat čtvrtletně informace o své hospodářské situaci, o svých akcionářích a další informace a plnit informační povinnosti vůči ČNB (§ 50). Podrobnosti upravuje Prováděcí vyhláška¹² a Vyhláška o informačních povinnostech.

⁹ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ § 43 a násl. Prováděcí vyhlášky.

¹¹ § 46 Prováděcí vyhlášky, který odkazuje na vyhlášku 123/2007 Sb. a její přílohu č. 20.

¹² § 47 a násl. Prováděcí vyhlášky.

Výkon činnosti instituce elektronických peněz v jiném členském státě je možný při dodržení analogického postupu, jaký se uplatní u bank (§ 51). Je tedy nezbytné oznámit záměr poskytovat služby v jiném členském státě ČNB, která záměr posoudí a předá příslušné informace orgánu dohledu v příslušném členském státě. Pro instituce elektronických peněz z jiných členských států se uplatní analogický postup.

Instituce elektronických peněz podléhá dohledu ČNB (§ 52). Oprávnění ČNB při výkonu dohledu jsou uvedena opět odkazem na přiměřené použití zákona o bankách.

Vydavatel elektronických peněz malého rozsahu

Vydavatel elektronických peněz malého rozsahu je osoba, která (i) vydává platební prostředky, které uchovávají elektronické peníze nejvýše v částce odpovídající 150 EUR, (ii) celková výše vydaných elektronických peněz v jednom členském státě nepřesáhne 6 mil. EUR a (iii) takto vydané elektronické peníze jsou přijímány jako platební prostředek pouze omezeným okruhem poskytovatelů služeb, kteří mají úzkou vazbu na tuto osobu (§ 53). Předpokladem pro registraci vydavatele elektronických peněz malého rozsahu je předložení adekvátního obchodního plánu a bezúhonnost (§ 54). Lhůta pro zápis žadatele do registru a vydání osvědčení činí jeden měsíc. Vydavatel elektronických peněz malého rozsahu je povinen informovat ČNB o změnách veškerých údajů uvedených v žádosti o registraci. Dále je povinen informovat pololetně o objemu vydaných elektronických prostředků. Pro zánik a zrušení registrace vydavatele elektronických peněz malého rozsahu platí analogická pravidla jako pro poskytovatele platebních služeb malého rozsahu (§ 57).

Dohled nad činností vydavatele elektronických peněz malého rozsahu vykonává ČNB ve stejném rozsahu jako u platební instituce (§ 59).

Část 3. Platební systémy

ZPS převzal úpravu platebních systémů ze stávajícího zákona o platebním styku. Došlo k terminologické změně a platební systémy ve smyslu směrnice o neodvolatelnosti zúčtování¹³

jsou nadále označovány jako platební systémy s neodvolatelností zúčtování, zatímco výraz platební systém je v obecné rovině používán pro platební systémy ve smyslu směrnice o platebních službách.

Platební systém s neodvolatelností zúčtování

ZPS vymezuje platební systém s neodvolatelností zúčtování několika pojmovými znaky: (i) kvalifikovanými účastníky, kterými jsou zpravidla finanční instituce či centrální banky (§ 63), (ii) je provozován na základě písemné smlouvy o platebním systému, která obsahuje pravidla platebního systému, (iii) je provozován na základě povolení, (iv) provádí převody v souladu se ZPS a (v) jeho existenci ČNB oznámí Evropské Komisi. Pravidla platebního systému obsahují mj. práva a povinnosti účastníků, způsob zajištění likvidity, způsob vypořádání vzájemných pohledávek a závazků či způsob předávání příkazů a provozní doby (§ 64). Příkazem zde ZPS rozumí pokyn k převodu peněžních prostředků v rámci platebního systému ve prospěch příjemce a jejich zúčtování.

ZPS vymezuje neodvolatelnost příkazu zejména ve vztahu k rozhodnutí o úpadku účastníka platebního systému, kdy tímto rozhodnutím není dotčeno právo použít peněžní prostředky z účtu tohoto účastníka vedeného v platebním systému ke splnění jeho závazků vyplývajících z jeho účasti v platebním systému s neodvolatelností zúčtování (§ 66).

Dále ZPS zakotvuje oznamovací povinnost provozovatele platebního systému s neodvolatelností zúčtování oznamovat ČNB veškeré změny v účastnících platebního systému. Účastníci platebního systému, kteří mají sídlo v České republice, musí informovat ČNB o svých účastech ve všech platebních systémech (§ 67). ČNB vede seznamy platebních systémů včetně údajů o jejich provozovatelích a účastnících. Dále má ČNB povinnost informovat provozovatele platebního systému a jeho účastníky o úpadku či o zastavení plateb účastníka platebního systému (§ 68).

Přístup k platebním systémům

ZPS zakazuje neodůvodněnou diskriminaci právnických osob oprávněných poskytovat platební služby k přístupu k platebním systémům a mj. ukládání omezení pro účast v dalších platebních systémech (§ 60).

¹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/26/ES ze dne 19. května 1998 o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými papíry.

Povolení k provozování platebního systému

Mezi předpoklady pro udělení povolení k provozování platebního systému s neodvolatelností zúčtování patří mj. právní forma akciové společnosti nebo evropské společnosti, splacení základního kapitálu ve výši odpovídající 20 mil. EUR prostředky, které mají průhledný původ, splnění věcných, technických, personálních a organizačních předpokladů pro řádné provozování platebního systému, důvěryhodnost a odbornost vedoucích osob či adekvátní obchodní plán. ZPS přiznává poměrně velkou diskreci ČNB v tom, že může provozovateli platebního systému s neodvolatelností vypořádání stanovit také další podmínky, které musí při provozování platebního systému splnit.

Dohled nad platebními systémy

Dohled nad činností platebního systému s neodvolatelností zúčtování a dodržováním povinností spojených s jeho provozováním vykonává ČNB. ZPS ukládá ČNB při výkonu dohledu spolupracovat s orgány dohledu nad platebními systémy s neodvolatelností zúčtování či s centrálními bankami jiných členských států. V rámci výkonu dohledu může ČNB uložit opatření k nápravě (mj. pozastavit povolení k provozování platebního systému, nařídít vyloučení některých účastníků vypořádacího systému atp.) (§ 71), případně také odejmout povolení k provozování platebního systému (§ 72).

Část 4. Práva a povinnosti při poskytování platebních služeb a vydávání elektronických peněz

Smlouva o platebních službách

V návaznosti na Směrnici o platebních službách zdůrazňuje ZPS smluvní základ poskytování platebních služeb, kdy se platební služby poskytují na základě smlouvy o platebních službách. Tato smlouva nepředstavuje konkrétní smluvní typ, může mít i charakter inominátní smlouvy. ZPS ji pojímá fakticky - o smlouvu o platebních službách se bude jednat vždy, jestliže se jedna strana (poskytovatel platebních služeb) zavazuje druhé straně (uživateli platebních služeb) poskytnout platební službu. Smlouva o platebních službách může mít dvě základní formy. Může se týkat buď řady platebních transakcí v rámci smlouvy předem neurčených - „rámcová smlouva“, nebo jednotlivě

určené platební transakce, která není upravena rámcovou smlouvou - „smlouva o jednorázové platební transakci“ (§ 74).

Úprava práv a povinností smluvních stran obsažená v ZPS je převážně kogentní (zejména v případě uživatele, který je spotřebitelem), nicméně v řadě otázek si strany mohou sjednat odlišný režim. Kupř. v případě, kdy měna transakce není měnou členského státu EHP nebo jde o transakci z nebo do státu, který není členským státem EHP (§ 75 (1)). V případě smlouvy mezi poskytovatelem a uživatelem, který není spotřebitel, je možno si upravit řadu dalších aspektů poskytování platebních služeb odlišně od zákonné právní úpravy (§ 75 (2)). V případě smluv o platebních prostředcích pro drobné platby ZPS připouští rovněž větší flexibilitu smluvních stran (§ 76). ZPS výslovně zakazuje, aby poskytovatel platební služby požadoval úplatu za to, že dodrží povinnost stanovenou mu v ZPS (§ 77).

Pro změnu rámcové smlouvy ZPS stanovuje speciální mechanismus - konkludentní souhlas uživatele se změnou rámcové smlouvy připadá v úvahu pouze pokud si to strany sjednaly a pokud je nabídka na změnu učiněna 2 měsíce před účinností změny a uživatel může v této lhůtě nabídku odmítnout. Dojde-li k tomuto odmítnutí, zůstává v platnosti původní rámcová smlouva. Jednostranně lze učinit změny rámcové smlouvy, týkají-li se úrokových sazeb a směnných kurzů. Jsou-li tyto změny pro uživatele příznivější, mohou být učiněny bez oznámení. Obecně ZPS však vyžaduje provádění změn úrokových sazeb nebo směnných kurzů neutrálním způsobem, aniž by však blíže vymezoval kritéria pro hodnocení „neutrality“ případné změny (§ 94).

Uživatel má právo kdykoliv vypovědět rámcovou smlouvu s výpovědní lhůtou nejvýše měsíc. Pokud tato trvala více než jeden rok, není možné požadovat úplatu za výpověď (§ 95). ZPS stanoví pro poskytovatele přísnější podmínky, když poskytovatel může vypovědět rámcovou smlouvu pouze pokud to bylo výslovně sjednáno a výpovědní doba trvá nejméně dva měsíce (§ 96)

Informační povinnosti

Zásadní důraz klade ZPS při poskytování platebních služeb na informování uživatelů a to ve dvou formách. Poskytnutí informací spočívá v tom, že je poskytovatel platebních služeb v

souladu se zákonem aktivně sdělí uživateli. Zpřístupnění informací spočívá v tom, že uživatel platebních služeb musí učinit určité aktivní kroky, aby informace získal. Přitom způsob vyhledání informace zpřístupněné poskytovatelem nesmí uživatele nepřiměřeně zatěžovat. ZPS přenáší důkazní břemeno o poskytnutí informace plně na poskytovatele (§ 78).

Informace před uzavřením smlouvy o jednorázové transakci je poskytovatel povinen poskytnout s dostatečným předstihem, v jazyce členského státu, kde je služba poskytována nebo v jazyce, na kterém se s uživatelem dohodnou. Mezi předsmulvné informace patří např. lhůta pro provedení platební služby, jedinečný identifikátor, který je podmínkou řádného provedení platebního příkazu, údaj o úplatě (poplatku) za platební službu a další informace (§ 79).

Informace před uzavřením rámcové smlouvy je rovněž nutno poskytnout s dostatečným časovým předstihem před tím, než je uživatel vázán rámcovou smlouvou. Mezi předsmulvné informace patří:

- (a) údaje o poskytovateli (obchodní firma, sídlo, informace o příslušném orgánu dohledu) (§ 81), informace o platební službě (popis platební služby,
- (b) lhůta pro provedení platební služby, úplata (§ 82),
- (c) informace o způsobu komunikace (lhůty pro poskytování nebo zpřístupňování informací o komunikačních prostředcích) (§ 83),
- (d) informace o rámcové smlouvě (podmínky přijetí návrhu, doba trvání rámcové smlouvy, o právu uživatele vypovědět smlouvu) (§ 84),
- (e) informace o povinnostech a odpovědnosti poskytovatele a uživatele (popis opatření na ochranu personalizovaných zabezpečovacích prvků, informace o lhůtách pro oznámení neautorizované transakce) (§ 85).

Informace při poskytování jednorázové platební služby zahrnují dvě skupiny informací:

- (a) informace, které poskytovatel plátce poskytuje nebo zpřístupní plátci po přijetí platebního příkazu (údaj identifikující platební transakci, částka platební transakce, úplata placená plátcem) (§ 86),
- (b) informace, které poskytovatel příjemce platby poskytne nebo zpřístupní příjemci po provedení platební transakce (údaj identifikující platební transakci, částka platební transakce, úplata placená příjemcem) (§ 87).

Informace při poskytování platebních služeb na základě rámcové smlouvy zahrnuje několik skupin informací:

- (a) informace, které poskytovatel plátce poskytne plátci před provedením platební transakce (maximální lhůta pro provedení transakce, úplata placená plátcem) (§ 89),
- (b) informace, které poskytovatel plátce poskytne plátci o platební transakci (údaj identifikující platební transakci, částka platební transakce, den valuty) (§ 90),
- (c) informace, které poskytovatel příjemce poskytne příjemci o platební transakci (údaj identifikující platební transakci, částka platební transakce, úplata placená příjemcem, den valuty) (§ 91).

Při poskytování platebních služeb na základě rámcové smlouvy lze uvedené informace poskytovat v pravidelných, nejdéle měsíčních, intervalech.

Další informační povinnosti poskytovatelů vůči uživatelům zahrnují informace o směnných kurzech, o úplatě za použití platebního prostředku či o případných slevách či dalších úplatách (§ 92). Informační povinnosti u platebních prostředků pro drobné platby je možné dohodou poskytovatele a uživatele zúžit - mj. informace, které poskytovatel plátce poskytne plátci o platební transakci a o informace, které poskytovatel příjemce poskytne příjemci o platební transakci (§ 93).

Autorizace platební transakce

Podmínkou autorizace platební transakce je souhlas plátce, který může dát buď před provedením platební transakce, nebo po něm. Pro způsob udělení souhlasu je rozhodující dohoda plátce a jeho poskytovatele. Nedostatek souhlasu má za následek, že platební transakce je neautorizovaná, což může vést k případné odpovědnosti za neautorizovanou transakci mezi poskytovatelem a plátcem (§ 98). Plátce a poskytovatel si mohou dohodnout maximální limit částky platebních transakcí provedených za určité období (§ 99). Dále v rámcové smlouvě mohou upravit možnost zablokování platebního prostředku z podnětu poskytovatele. Tato možnost může plynout buď ze zájmu chránit poskytovatele i plátce před neoprávněným nebo neautorizovaným použitím jeho platebního prostředku, anebo chránit poskytovatele před čerpáním úvěru prostřednictvím platebního prostředku v situaci, kdy může být ohrožena jeho solvabilita. V souvislosti s blokadou platebního

prostředku vzniká poskytovateli informační povinnost vůči plátcí a následně povinnost odblokovat anebo nahradit takový platební prostředek poté, co pominou důvody, které k blokadě vedly (§ 100). Povinnosti držitele platebního prostředku zahrnují především ochranu personalizačních bezpečnostních prvků (PIN, hesla apod.) a povinnost oznámit zneužití či odcizení platebního prostředku (§ 101).

Povinnosti vydavatele platebního prostředku představují zejména ochranu personalizačních bezpečnostních prvků, nevydává nevyžádané platební prostředky, zabránění jakémukoliv využití platebního prostředku poté, co jeho uživatel oznámil jeho odcizení, ztrátu či neautorizovanou transakci (§ 102). ZPS stanoví pro případ autorizované platební transakce z podnětu příjemce oprávnění plátce požadovat vrácení částky platební transakce, jestliže zjevně překračuje rozumně očekávanou částku a to ve lhůtě 8 týdnů od provedení platební transakce (§ 103).

Podmínky pro provádění platebních transakcí

ZPS specifikuje dobu přijetí platebního příkazu, od které se dále odvíjí plnění povinností poskytovatele (§ 104). Poskytovatel může odmítnout platební příkaz pouze tehdy, má-li pro to zákonné nebo smluvní důvody. Odmítnutí přijetí příkazu spolu s odůvodněním musí být sděleno uživateli následující pracovní den, příp. v dohodnuté lhůtě, pokud tomu nebrání jiné právní předpisy. ZPS také stanoví podmínky pro neodvolatelnost platebního příkazu a souhlasu plátce (§ 106). ZPS dále zakazuje provádění srážek z částky transakce poskytovateli platebních služeb ani jinými osobami podílejícími se na platební transakci (§ 107).

Platební transakce zásadně probíhají ve lhůtách dohodnutých mezi poskytovatelem a uživatelem, pokud jsou tyto lhůty dohodnuty v souladu s ustanoveními. ZPS specifikuje lhůtu pro připsání peněžních prostředků na účet poskytovatele příjemce obecně na nejvýše jeden pracovní den, přičemž stanoví určité výjimky (např. podání platebního příkazu v listinné podobě) (§ 109). Připsání částky na účet příjemce má nastat neprodleně poté, co poskytovatel příjemce obdržel tuto částku na svůj účet. V případě převodu peněžní částky v měně zemí mimo EHP se tato lhůta prodlužuje o další den (§ 110). Převody za využití služeb jednoho poskytovatele na straně plátce i příjemce v téže měně mají být k dispozici na účtu příjemce ve stejný den, kdy

nastal okamžik přijetí platebního příkazu (§ 111). Při vkladech hotovosti na účet v téže měně musí být peněžní prostředky připsány neprodleně - pokud je vkládající osoba spotřebitelem nebo drobným podnikatelem. Jinak by k připsání mělo dojít následující pracovní den po dni provedení vkladu (§ 112).

Lhůty pro inkasa se zásadně odvíjí od dohodnuté lhůty mezi poskytovatelem příjemce a příjemcem (§ 113). Den valuty peněžních prostředků nastává nejdříve přijetím platebního příkazu při odepisování peněžních prostředků z účtu plátce a nastává nejpozději okamžikem, kdy jsou peněžní prostředky připsány na účet příjemce (§ 114).

Odpovědnost poskytovatele

Odpovědnost poskytovatele za neautorizovanou platbu představuje povinnost poskytovatele poté, co mu byla oznámena neautorizovaná transakce, uvést účet plátce do stavu, v němž by byl, kdyby k neautorizované platební transakci nedošlo, resp. vrácení částky platební transakce plátcí (§ 115). Tato povinnost poskytovatele se však neuplatní, pokud nastane situace, kdy ztrátu z neautorizované transakce nese plátce - např. do 150 EUR¹⁴ v případě, kdy došlo k použití odcizeného platebního prostředku, nebo v plné výši, pokud plátce způsobil ztrátu např. svým podvodným jednáním.

Odpovědnost za nesprávně provedenou transakci spočívá na poskytovateli plátce, pokud nedoloží, že zajistil připsání peněžních prostředků na účet poskytovatele příjemce. Jinak odpovídá poskytovatel příjemce. Odpovědnost zahrnuje buď vrácení prostředků plátcí nebo dodatečné provedení požadované platební transakce (§ 117). ZPS dále zakotvuje povinnost poskytovatele předložit předmětné doklady, jestliže uživatel tvrdí, že platební transakce byla neautorizována nebo nesprávně provedena. ZPS stanovuje prekluzivní lhůty pro práva uživatele. Rozlišuje se subjektivní lhůta „bez zbytečného odkladu“ a objektivní lhůta v délce trvání 13 měsíců. V této lhůtě musí uživatel oznámit poskytovateli neautorizovanou nebo nesprávně

¹⁴ Úřední sdělení České národní banky ze dne 10. listopadu 2009 k ustanovení § 116 odst. 1 zákona o platebním styku týkající se ztráty z neautorizované platební transakce, kterou nese plátce, specifikuje, že částka 150 EUR představuje limit pro souhrn všech neautorizovaných transakcí u jednoho platebního prostředku.

provedenou platební transakci, jinak jeho právo zaniká (§ 121).

Pro platební transakce v rámci EHP umožňuje ZPS poskytovatel, který splnil svoji povinnost vyplývající z nesprávně provedené platební transakce, uplatnit postih proti poskytovateli nebo zprostředkujícímu poskytovateli, který toto nesprávné provedení způsobil (§ 122). Pro jinak objektivní odpovědnost poskytovatele stanoví ZPS liberační důvod v podobě klauzule o *vis maior* (§ 123).

Práva a povinnosti při vydávání elektronických peněz

ZPS stanovuje vydavateli elektronických peněz povinnost provést v době platnosti elektronických peněz na požádání držitele elektronických peněz jejich zpětnou výměnu v nominální hodnotě za hotovost nebo bezhotovostním převodem na účet. Tato zpětná výměna nesmí být zpoplatněna, vyjma náhrady nákladů nezbytných k provedení zpětné výměny. O podmínkách zpětné výměny je vydavatel elektronických peněz povinen uživatele informovat před vydáním elektronických peněz (§ 124).

Část 5. Správní delikty

V souladu se zásadami správního trestání obsahují jednotlivé skutkové podstaty uvedené v ustanoveních § 125 až 134 vymezení formálních znaků příslušných správních deliktů. Konkrétně PZS člení správní delikty následovně:

Správní delikty platební instituce a poskytovatele platebních služeb malého rozsahu (§ 125);

Správní delikty instituce elektronických peněz (§ 126);

Správní delikty vydavatele elektronických peněz malého rozsahu (§ 127);

Správní delikty provozovatele a účastníka platebního systému (§ 128);

Správní delikty provozovatele a účastníka platebního systému s neodvolatelností zúčtování (§ 129);

Správní delikty poskytovatele - zahrnují porušení povinností poskytovatele v souvislosti se smlouvami o platebních službách a informačními povinnostmi vůči uživatelům (§ 130);

Správní delikty vydavatele elektronických peněz - zahrnují porušení povinností vydavatele elektronických peněz v souvislosti se zpětnou výměnou elektronických peněz (§ 131);

Další správní delikty právnických osob - zahrnují především poskytování platebních služeb

nebo vydávání elektronických peněz bez příslušného povolení, uvádění nepravdivých informací v žádosti o povolení nebo zápis do registru (§ 132) nebo porušení povinností podle nařízení o přeshraničních platbách v měně EUR¹⁵;

Přestupky fyzických osob - zahrnují především poskytování platebních služeb nebo vydávání elektronických peněz bez příslušného povolení (§ 134);

ZPS upravuje také pořádkové pokuty, které může ČNB uložit v souvislosti s bráněním či ztěžováním výkonu dohledu (§ 138).

Část 6. Ustanovení společná, přechodná a závěrečná

ZPS ukládá ČNB vedení seznamu platebních institucí a institucí elektronických peněz a dále vedení registrů poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu a vydavatelů elektronických peněz malého rozsahu (§ 136). Do seznamu platebních institucí a registru poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu se zapisuje konkrétní rozsah platebních služeb, k jejichž poskytování jsou tyto osoby oprávněny. Do seznamů a registrů se zapisují také údaje o pobočkách a obchodních zástupcích, jejichž prostřednictvím je zapsaná osoba oprávněna poskytovat platební služby nebo vydávat elektronické peníze.

Směrnice o platebních službách ukládá členským státům zavést mechanismy, pomocí nichž mohou uživatelé podávat stížnosti orgánu dohledu v případě, že se domnívají, že došlo k porušení povinností poskytovatelem. Požadavkům tohoto mechanismu v zásadě odpovídá institut podnětu k zahájení řízení z moci úřední podle § 42 správního řádu. ZPS stanovuje povinnost ČNB na podnět odpovědět a zároveň poučit stěžovatele o možnosti mimosoudního řešení sporů (§ 137).

Přechodná ustanovení

Osoby, které poskytovaly platební služby k datu účinnosti zákona o platebním styku (např. na základě devizové licence podle devizového zákona¹⁶) mohou v této činnosti pokračovat po

¹⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2560/2001 ze dne 19. prosince 2001 o přeshraničních platbách v eurech.

¹⁶ Zákon č. 219/1955 Sb., devizový zákon, ve znění pozdějších předpisů.

určitou dobu za splnění následujících podmínek:

(a) osoby, které získaly příslušné povolení před 24. prosincem 2007, mohou na základě dosavadního oprávnění poskytovat platební služby v rozsahu příslušného povolení nejdéle do 30. dubna 2011;

(b) osoby, které získaly příslušné povolení před účinností zákona o platebním styku, mohou na základě dosavadního oprávnění poskytovat platební služby v rozsahu příslušného povolení, pokud nejpozději do 60 dnů od účinnosti zákona o platebním styku (tzn. do 30. prosince 2009) podají žádost o povolení platební instituce.

Tyto osoby se při poskytování platebních služeb řídí až do udělení příslušného povolení podle ZPS stávajícími právními předpisy - ovšem s výjimkou právních vztahů mezi těmito osobami a jejich zákazníky, kdy se uplatní nová právní úprava obsažená v ZPS (především část čtvrtá - práva a povinnosti při poskytování platebních služeb a vydávání elektronických peněz).

Související změny dalších zákonů

Návazně na ZPS byl vydán změnový zákon,¹⁷ kterým se mění např. zákon o bankách, zákon o spořitelních družstvech, kde došlo k úpravám povinností bank a družstevních záložen při poskytování platebních služeb a rozsahu informací, které jsou povinny poskytovat zákazníkům při poskytování platebních služeb. Návazně dochází také ke změnám v občanském zákonu, obchodním zákoníku, v živnostenském zákoně a v řadě dalších zákonů.

Poměrně významná změna se dotýká Devizového zákona, která navazuje na zahrnutí bezhotovostních devizových operací do režimu ZPS, dochází tedy k zúžení působnosti Devizového zákona a osoby, kterým byla udělena devizová licence k provozování bezhotovostních obchodů s měnami budou, postupně přecházet pod režim zákona o platebním styku.

Změna zákona o finančním arbitrovi¹⁸ přináší reformulaci působnosti finančního arbitra v ná-

vaznosti na nové vymezení platebních služeb a další změny, které přinesl zákon o platebním styku. Pro osoby, které doposud nepodléhaly pravomoci finančního arbitra (např. některé osoby s devizovou licencí k bezhotovostním obchodům), se stanoví 3 měsíční lhůta pro splnění informační povinnosti vůči finančnímu arbitrovi. Nesplnění informační povinnosti je finanční arbitř oprávněn sankcionovat pokutou až do výše 1 mil. Kč.

Prováděcí vyhlášky k zákonu o platebním styku

Prováděcí vyhláška¹⁹ upravuje náležitosti jednotlivých žádostí předkládaných podle zákona o platebním styku včetně jejich příloh a formulářů pro podávání žádostí. Vyhláška stanovuje požadavky na řídicí a kontrolní systém platební instituce a instituce elektronických peněz včetně požadavků na systém řízení rizik, vnitřní audit a compliance.

Prováděcí vyhláška dále vymezuje požadavky na kapitál platební instituce a instituce elektronických peněz a konkrétní postupy pro stanovení kapitálových požadavků. V rámci pravidel obezřetného podnikání stanovuje Prováděcí vyhláška pro platební instituce, poskytovatele platebních služeb malého rozsahu a instituce elektronických peněz pravidla pro investování peněžních prostředků svěřených za účelem provedení platební transakce, resp. sloužících na pokrytí závazků z vydaných elektronických peněz, a to pouze do likvidních aktiv s nízkým rizikem.

Prováděcí vyhláška rovněž upravuje rozsah a způsob uveřejňování informací ze strany institucí elektronických peněz a způsob a strukturu některých informačních povinností platebních institucí a poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu.

Vyhláška o informačních povinnostech²⁰ stanovuje obsahové náležitosti a strukturu datových výkazů pro plnění informačních povinností

¹⁷ Zákon č. 285/2009 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o platebním styku.

¹⁸ Zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ Vyhláška č. 374/2009 Sb., o výkonu činnosti platebních institucí, institucí elektronických peněz, poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu a vydavatelů elektronických peněz malého rozsahu.

²⁰ Vyhláška č. 375/2009 Sb., o předkládání informací platebními institucemi, poskytovateli platebních služeb malého rozsahu a institucemi elektronických peněz České národní bance.

platební instituce a způsob plnění příslušných informačních povinností.

Účinnost vyhlášek nastala spolu s novým zákonem o platebním styku, tj. 1. listopadu 2009.

Advokátní kancelář Brzobohatý Brož & Honsa, v. o. s. dlouhodobě poskytuje svým klientům právní poradenství v oblasti práva finančních trhů. V rámci svých služeb nabízí také informační servis o nejvýznamnějších aktualitách v oblasti regulace a práva finančního trhu.

Bulletin BBH je určen pouze jako obecná informace o některých důležitých novinkách a událostech v oblasti finančních trhů a související právní problematice. Jeho obsah není právním poradenstvím ani doporučením k určitému postupu v konkrétní situaci.

V případě zájmu o další informace nebo o individuální poradenství nebo konzultaci nás neváhejte kontaktovat na níže uvedené adrese.

Brzobohatý Brož & Honsa, v. o. s.
Klimentská 1207/10
110 00 Praha 1
Česká republika
IČO 26143119
Městský soud v Praze oddíl A, vl. 40439
Tel.: 234 091 355
Fax: 234 091 366
E-mail: legal@bbh.cz
Web: www.bbh.cz